

ΕΚΘΕΣΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ ΓΑΥΡΙΟΥ.

Μέρος τοπογραφικόν.

Ἐπὶ τῆς νήσου Ἄνδρου ὑπάρχουσι νῦν τρεῖς δῆμοι, ὁ τῆς Ἄνδρου, ἐνθα ἡ ἔδρα τοῦ ἐπαρχοῦ, ὁ τοῦ Κορθίου, καὶ ὁ τοῦ Γαυρίου. Περί τοῦ τελευταίου ποιήσαμεν τὸν λόγον, διατρίψας αὐτόθι τὸ 1865 καὶ 1866 δημοτικὸς ἱατρός.

Ὁ δῆμος τοῦ Γαυρίου κεῖται πρὸς τὰ βόρεια τῆς νήσου, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ ὄρους Κουβάρας μέχρι τοῦ πορθμοῦ τῆς Εὐβοίας πρὸς τὸν Καφηρέα καὶ Γεραιστόν. Ἀκρωτήρια εἰσὶ τὰ ἐξῆς: Δικκόφτιον, οὕτω κληθὲν ἕνεκεν διακοπῆς τινος, καὶ κείμενον ἐγγὺς Κουβάρας καὶ τοῦ Μπατσίου. Χάρακα ἐπόμενον τούτου, καὶ σχηματίζον τὸν λιμένα τοῦ Γαυρίου. Εἴτα ἔπεται τὸ τοῦ ἁγίου Σώστου ἐκ τοῦ αὐτόθι συνωνύμου ἐκκλησιδίου. Μετὰ τοῦτο ὁ Σεληνίτης καλούμενος παρὰ τῶν κατοίκων, παρὰ δὲ τῶν Φράγκων Κάβο Σάλα, καὶ βεβαίως διὰ φθορᾶς τῆς λέξεως. Πέραν τούτου τὸ μείζον πάντων Κάβο Καμπάνο, νεῦον πρὸς τὸν Καφηρέα· τοῦτο δὲ σφαλερῶς Γουάρδον καλεῖ ὁ Ῥαγκαβῆς ἐν Ἑλληνικοῖς· παρ' αὐτῷ ὀρμίσκος Μικρογιάλι, καὶ ὅχι Μακρογιάλι, ὡς γράφει ὁ Κεῖπερ. Ὅρη ὑπάρχουσι δύο, ἡ Κουβάρα, οὕτω κληθεῖσα διὰ τὸ πρὸς μέγαν κόμβον παρεμφερεῖς, μείζον πάντων, κείμενη κατὰ τὸ μέσον τῆς νήσου, καὶ αἱ Σχράντα Ἐκκλησίαι, ὄρος μικρότερον κείμενον ὑπὲρ τὸ χωρίον Ἀμόλοχον. Λιμένες καὶ ὄρμοι οὗτοι· ὁ ὄρμος τοῦ Μπατσίου, ἀσφαλῆς κατὰ τε νότον καὶ βορρᾶ· εἴτα ὁ λιμὴν τοῦ Γαυρίου· εἴτα ὁ ὄρμος τοῦ Φελλοῦ κατὰ νότον καὶ βορρᾶ· μετὰ τοῦτον τὸ ἐπίνειον τοῦ ἁγίου Σώστου· εἴτα τὸ κατὰ τὸ Ποργατάντουλον, Βλιλάδα καλούμενον· μετὰ τοῦτο κεῖται ὁ κατὰ τὸν Σεληνίτην ὀρμίσκος, ὄρων πρὸς βορρᾶν. Ὁ δὲ λιμὴν τοῦ Γαυρίου ὁ μόνος ὢν ἐν τῇ νήσῳ, ἐκλήθη ποτὲ παρὰ τῶν ἐγγχωρίων Καρaboστάσιον διὰ τὴν προσόρμισιν μεγάλων καρabiών· ἐστὶ δὲ στενὸς καὶ ἐπιμήκης, καὶ ἀόρατος ἀπὸ τοῦ πελάγους διὰ τὴν μεταξὺ βουνῶν εἰσχώρησιν τῆς θαλάσσης· ἀσφαλῆς δὲ κατὰ πάντων τῶν ἀνέμων καὶ ὁπωσοῦν μεγάλης χωρητικότητος· διὸ καταφεύγουσι πολλάκις διάφορα πλοῖα. Ἀριστερόθεν δὲ τῷ εἰσπλέοντι καὶ κατὰ τὸ στόμιον ὑπάρχει λόφος ἀπότομος, Καστρί καλούμενος ἕνεκά τινος μικροῦ περὶ τοῦ ὀρίσματος, εἰς φύλαξιν βεβαίως τοῦ λιμένος ἐπὶ Βενετῶν.

Πρὸ δὲ τοῦ στομίου κεῖνται τὰ καινῶς καλούμενα νῦν Γαυριονήσια, καὶ ὅχι σκόπελοι οὔτε Καϊρονῆσι, ὡς σφαλερῶς λέγει ὁ Ῥαγκαβῆς. Ὀνομάζονται δὲ Μέγα νησίον, Μακεδόνα, Ἀκαμάτης, Πρασονήσιον καὶ Αἰγρονήσιον ἢ Ἀλογονήσιον. Καὶ τις δὲ σκόπελος καλεῖται Τουρλίτης, ὡς μέγα πλοῖον μακρόθεν φαινόμενος, καὶ τοὺς ναυτίλους ἀπατῶν. Μεταξὺ δὲ τοῦ δεξιοῦ ἄκρου τοῦ στομίου καὶ τοῦ Μεγάλου νησίου κεῖται ὄψαλος μακρὰ καὶ ἐπικίνδυνος, ἐφ' ἧς εὗρεθῇ ὀπὴ καὶ κιονίδιον μαρμαρίνον, ὡς σῆμα βεβαίως τοῖς εἰσπλέονσιν ἐπὶ Βενετῶν.

Κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς καὶ Βυζαντινοὺς χρόνους οὐδεμία ἦν πόλις κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς νήσου· διότι οὔτε ἔγγραφοι μαρτυρίαι ὑπάρχουσιν, οὔτε ἐρείπια· γνωστὸν μάλιστα ὅτι πάντες οἱ Ἄνδριοι μίαν καὶ μόνην κατώκουον πόλιν, τὴν νῦν καλουμένην καὶ ἔρημον Παληάπολιν· λίαν δὲ πιθανόν, ὅτι μόνον χωρία ὑπῆρχον, ἰδίως κατὰ τὸν λιμένα τοῦ Γαυρίου καὶ τὸν Ἅγιον Πέτρον, ἕνεκα τοῦ αὐτόθι ἀρχαιοτάτου πύργου. Νῦν δὲ ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς χωρία.

Μπατσί.

Τοῦτο ἐστὶ χωρίον μόλις δέκα οἰκιῶν, κτισθὲν ἀπὸ τοῦ 1840, ἐνθα ἡ ἀγορὰ τῶν πέριξ κατοίκων. Αὐτόθι καὶ χωρίον Δαμασκηνόν, καὶ τόπος Λύκειο, ὅπερ ἦν ἴσως Λύκειον τὸ πάλαι. Ἀμφότερα δὲ τὰ χωρία ἀποτελοῦσι μίαν ἡμερίαν.

Ἀπροβάτου.

Χωρίον κατὰ τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τῆς Κουβάρας, κατὰ πτώσιν γενικὴν φερόμενον, καὶ ἴσως οὕτω κληθὲν διὰ τὸ ἀπρόσβατον καὶ ἀνωφερές.

Ἄρνά.

Τοῦτο οὐδετέρως καὶ πληθυντικῶς φερόμενον, κεῖται ἐπὶ τῆς Κουβάρας· ἡ ἄνω δὲ συνοικία καλεῖται Μπαλαῖσι, ἡ δὲ κάτω Ρεύματα. Ἐκ τούτου ἐκλήθη σφαλερῶς ὁ ἄλλοτε δῆμος Ἄρνης (1836)· διότι κατ' ἐμὲ πιθανόν τὸ ὄνομα Ἄρνά ἐστὶ διαφθορὰ τοῦ Ὀρεινά, πρὸς διάκρισιν τῶν κάτω κοίλων μερῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οὕτω λεγόμενον. Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ τμήμα τοῦ Ἄρνά ἀπετέλει ἰδίαν κοινότητα, ἔχον ἴδιον ἐπίτροπον· ὁ τελευταῖος ἐφανεύθη τὸ 1823 παρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τὸ τυραννικὸν καὶ καταπιεστικόν.

Κατάκοιλος.

Τὸ χωρίον τοῦτο θηλυκῶς φερόμενον, κεῖται κάτω τῶν Ἀρνῶν, ἐν τόπῳ περικλείστῳ ὑπὸ βουνῶν καὶ εὐφώρῳ μεθ' ὑδάτων πολλῶν· αὐτόθι καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Τὰ δὲ βορείως τοῦ χωρίου παράλιε καλοῦνται Ἀτένη πληθυντικῶς.

Βιτάλι.

Χωρίον μεταξὺ βουνῶν πρὸς τὴν βορειοανατολικὴν θάλασσαν, ὅπου κολποῦται μικρὸν ἢ παραλία καὶ γίνονται ναυάγια. Ἡ ἐπὶ τινος ῥάχους συνοικία καλεῖται Καλοκαιρινό.

Γίδαις.

Χωρίον κατὰ τὸ μεσόγειον ἐκπτέρωθεν ποταμίου, πατρὶς πατριάρχου τινὸς τοῦ Βυζαντίου. Ὑπὲρ τοῦτο παλαιὸν μετόχιον τοῦ Σωτήρος.

Ζωοδόχος πηγὴ.

Ἡ μονὴ αὕτη ἐπικαλεῖται Ἀγία ἀπὸ φθορᾶς τῆς λέξεως Ἀγίας· διότι, ὡς λέγουσιν οἱ μοναχοί, ὁ τόπος ἐκαλεῖτο πρότερον Ἀγία ἐκ τῆς αὐτόθι τὸ πάλαι ὁδοῦ, κατὰ τὰ ἐγγράφα τῆς μονῆς. Καίται δὲ ἐπὶ λόφου, ὅθεν φαίνονται αἱ δύο τῆς νήσου θάλασσαι, τὰ ὅρη τῆς Καρύστου, ἡ Χίος, Ψαρὰ καὶ ἄλλαι νῆσοι τῶν Κυκλάδων. Πηγὴ δὲ ὠνομάσθη ἐκ τινος πηγῆς, περιληφθείσης ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ, ἧς τὸ ὕδωρ ἁγιασμὸν οἱ πολλοὶ θεωροῦντες εἰς θεραπεῖαν μεταχειρίζονται· ἐξ αὐτοῦ ἐποίησαν κρήνην ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς μονῆς. Θεωρεῖται δὲ παλαιότητι, πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου παρὰ τῶν Τούρκων· καὶ πρῶτον μὲν ἦν σκήπη μοναχοῦ τινος ἐνεκὰ τοῦ ὕδατος, ὕστερον δὲ κατὰ μικρὸν πύξηθη διὰ τριῶν κτίσεων. Εἰς τὴν αὕξησιν δὲ τῶν κτημάτων τῆς μονῆς συνετέλεσε γυνὴ τις ὀρθόδοξος, σύζυγος Αὐτικοῦ τινος καλουμένου Μισέρ Φιλιππῆ Μπατὲ, ὡς μοι εἶπον οἱ καλόγηροι· μετὰ θάνατον γὰρ τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις πιθανῶς ἦν τιμαριούχος τις Βενετὸς, ἡ γυνὴ αὕτη ἐδωρήσατο ἀπὸ τῆς μονῆς μέχρι τῆς βορείου θαλάσσης πλείστα κτήματα, κατὰ τι Αἰτινικὸν ἐν αὐτῇ ἐγγράφον, ὅπερ ἐγὼ οὐκ εἶδον· ἐκ τούτου πιθανὸν ὅτι ἐπὶ Βενετῶν πύξηθη καὶ ἐπλουτίσθη ἡ μονή. Ἡ παλαιότης αὐτῆς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ δύο ἐπὶ περγαμηνῷ χειρογράφων εὐαγγελίων, ὧν τὸ μὲν ἐγγράφον τὸν Ἰούνιον 1577, τὸ δὲ τὸ 1627. Τὸ δὲ ὑπάρχον ὠραῖον τέμπλον κατασκευάσθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1820. Δόγου δὲ ἀξία ἡ ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ ναοῦ εἰκὼν τῆς Κολάσεως. Ἐν τῇ μονῇ καὶ ἄλλα ἐκκλησιῖδια, καὶ τι καλούμενον, κατὰ παράδοσιν, Φραγκοκλησία, κτίσμα πιθανῶς τῶν Βενετῶν. Ἡ μονὴ ἔχει πολλὰ καὶ εὐρύχωρα δωμάτια· ἀλλ' οὐ τὸσον φωτεινὴ, ὡς οὐσα περίκλειστος ὑπὸ τειχῶν ὑψηλῶν, καὶ μίαν πύλην δυτικῶς ἔχουσα. Καὶ πρότερον μὲν εἶχε πολλοὺς καλογήρους· κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 περὶ τοὺς 400· τὸ 1852 μόλις 40, καὶ νῦν 16 πάντας. Κτήματα δὲ πλείστα ἔχει, κατὰ τὸν δήμον Γαυρίου, Πόρον, Καλιδίαν, Μακεδονίαν, Γαλατῶν καὶ ἄλλαχού. Ἀλλ' αἱ πρόσοδοι, μεγάλας οὐσαι, σπαταλοῦνται, καὶ οὔτε σχολεῖον διατηρεῖται.

δαπάνη τῆς μονῆς, οὔτε σπουδασταὶ γραμμάτων, οὔτε οἱ διαβαίνοντες φιλοξενοῦνται, οὔτε ἄποροι κοὶ ὀφρὰνὰ περιθάλλονται. Ἡ μονὴ αὕτη ἐγένετο ὡς πατρὶς διαφόρων κληρικῶν. Ἐξ αὐτῆς ὑπῆρξε πατριάρχης, δωρησάμενος τῷ ναῷ ἐξαπτέρυγα ἐνεπίγραφα. Ἐξ αὐτῆς καὶ ὁ νῦν ἀρχιεπίσκοπος Νικομηδείας Διονύσιος. Αὐτόθι ἐτελεύτησεν ἀπὸ πληκτοῦ ἐν τῇ περιοδείᾳ ὁ πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Σμύρνης Σεραφεῖμ· οὗτος ὑποδεξάμενος μεγαλοπρεπῶς τὸν εἰς τὴν Τουρκικὴν ταύτην πόλιν μεταδάντα Ὀθωνα, ὑπὸ φόβου ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διωρίσθη Ἄνδρου, εὐνοῦς διατελέσας παρὰ τῷ βασιλεῖ, Ἐνταῦθα ἐτελεύτησε τὸ 1594 καὶ τις ἐπίσκοπος «Συμεὼν Σύρας Τζίας Θερμίων», κατὰ τινα ἐπιγραφὴν, καὶ πιθανὸν ἐξόριστος ἐν τῇ μονῇ. Ἐνταῦθα ἐτάφη (1 Νοεμβρίου 1865), θανὼν κατὰ τὸ ἐγγὺς χωρίον Μπατοῖ, ὁ ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος Δελλαγραμμάτικας Ἄνδριος, Μέγας πρωτοσύγκελος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τὸ 1821 διατελέσας, καὶ δραπετεύσας ἐκ Βυζαντίου τότε εἰς Ὁδησσόν. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐλθὼν καὶ ὁ στρατηγὸς Βάσος ἐφύλαξε χρόνον τινα τὴν ἐκ Κέας κλαπίσαν γυναῖκα, ἣν εἶτα ἐσφάλισεν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Γιαννούλη, ἐν ᾧ καὶ οἱ γάμοι αὐτοῦ ἐτελέσθησαν.

Ἅγιος Πέτρος.

Τὸ χωρίον τοῦτο κείμενον ἐπὶ τόπου κατωφεροῦς, ἀπέχει ὥραν ἀπὸ τοῦ λιμένος Γαυρίου, καὶ οὕτως ἐκλήθη ἀπὸ τινος ἐκκλησιδίου. Αὐτόθι γίνεται μέλι ἄριστον, διὰ τε τὸν θύμον καὶ τὴν ἀγρίαν λιθανωτίδα, ὡς τῆς Καρύστου καὶ τοῦ Ἰμπττοῦ.

Παρὰ τὸ χωρίον σώζεται πύργος ἀρχαιότατος, ἔργον τῶν Πελασγῶν, ἴσως δὲ τοῦτο ἐστὶ τὸ φρούριον Γαύριον· διότι αὐδαμοῦ, καὶ τοι ἐρευνήσας ἐπιτοπίως, εὗρον ἐρείπιον τοιούτου κτίσματος. Ὁ μεγαλοπρεπὴς δ' οὗτος πύργος ἐστὶ σχήματος κυκλοτεροῦς καὶ ὕψους μεγάλου, κείμενος ἐπὶ τόπου πλαγίου. Συνίσταται ἐκ λίθων μεγάλων, καὶ ἐνιαχοῦ ἐκ μαρμάρων τραπεζοειδῶν, ἀκριβῶς προσηρμοσμένων, κτισθὲν ἐνδοθεν, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπὶ τοῦ τοίχου ὀπαί. Καὶ τοι δὲ προαιώνιον, σώζεται ἀκέραιον, ἐφθαρμένον μόνον κατὰ τὰ δύο μέρη. Καὶ κατὰ μὲν τὴν βάσιν συνίσταται ἐκ μεγάλων καὶ ἀκατεργάστων λίθων, τοῦ τοίχου πλάτος ἔχοντος πλέον τῶν δύο μέτρων δι' ἀσφάλειαν· βαθμυδὸν δὲ πρὸς τὰ ἄνω μέχρι μέτρου στενούμενος, ἔχει τέχνην λεπτοτέραν. Ἦν δὲ διηρημένος εἰς εἴς πατώματα, καὶ τὴν ἀποψὶν ἔχει πρὸς τὸ νοτιοδυτικόν· διότι αὐτοῦ εἰσὶν αἱ τε θύραι καὶ τὰ παράθυρα, πέντε τὸν ἀριθμόν· αἱ δὲ θύραι τρεῖς οὐσαι, ἔχουσι λίθινα παραπετάσματα· ἡ δὲ κατωτάτη καὶ κυρία θύρα συνίσταται κατ' ἀμφοτέρω τὰ πλάγια ἐκ δύο μεγάλων

λίθων· πολλαχού δὲ τοῦ πύργου εἰσὶ φεγγίται κατὰ τὸ πρόσωπον στενοὶ καὶ ἐνδοθεν πλατεῖς. Καὶ ἡ μὲν κατωτάτη θύρα ἄγει εἰς τὸ χαμώγειον πάτωμα, κεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου οἰκοδομήματος· κατὰ τὸ πᾶχος δὲ τοῦ τοίχου τῆς θύρας ταύτης ἄγει πρὸς τὰ ἄνω ὀπή, ὕψος ἔχουσα μέτρων τεσσάρων καὶ βαθμίδας, δι' ὧν ἐνὶ μόνον ἀνθρώπῳ ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάβησις. Κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐντοίχου ταύτης διόδου ἄρχεται κλίμαξ λιθίνη πλαγίως τοῦ τοίχου, ἥτις φθάνει εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦ πύργου πάτωμα, ἐφθαρμένη ὁμῶς αὕτη καὶ ῥήγμα ἔχουσα ἀδιάβατον κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος. Τὸ χαμώγειον δωμάτιον ἦν μείζον πάντων καὶ θολωτόν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ σωζόμενον τῆς ὀροφῆς μέρος· αἱ δὲ λοιπαὶ ὀροφαὶ πάντῃ ἐφθαρμέναι οὖσαι, διακρίνονται ἐκ τινων ἐπὶ τοῦ τοίχου λίθων.

Πολλαχού τῆς Ἑλλάδος τὰ ἀρχαῖα καὶ μεγάλα κτίρια ἀποδίδει ὁ λαὸς ἀνδράσι μεγάλοις καὶ ἰσχυροῖς, οὓς ἀποκαλεῖ δράκους· καὶ ἐνταῦθα δὲ μυθολογοῦσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι τὸ πάλαι ὑπῆρξαν δύο ἀδελφοὶ δράκοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἔκτισε τὸν πύργον τοῦ Μαρκοταντούλου, ὁ δὲ τὸν τοῦ Ἀγίου Πέτρου. Ἡσχολεῖτο δὲ ἕκαστος ὅπως τὸν ἑαυτοῦ καταστήσῃ ὑψηλότερον, καὶ οὕτω οἱ μὲν πύργοι φαίνονται ἀμοιβαίως, ἐκεῖνοι δὲ νὰ συνδιαλέγωνται ἀπ' αὐτῶν, καὶ τοὶ βουνῶν παρεμπιπτόντων καὶ δώρον ἀπεχόντων. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἔργου ἐλθὼν ὁ τοῦ Μαρκοταντούλου εἶδε καὶ ἐθαύμασε τὸν ἐν Ἀγίῳ Πέτρῳ πύργον, καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὑψηλότερον αὐτοῦ μέρος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ· ὑπὸ ζήλοτυπίας δὲ ἐπεχειρίσατο ἵνα κάτω τὸν ἀδελφὸν ρίψῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἤψατο αὐτοῦ, ἔπεσαν ἀμφότεροι, καὶ κτέλιπον ἐπὶ τοῦ τοίχου τὰ ἴχνη τῶν ὀνύχων. Λέγουσιν ἔτι οἱ κάτοικοι, ὅτι διὰ τῶν ὀνύχων οἱ δράκοι τοὺς μεγάλους τοῦ κτιρίου τούτου λίθους καταιργάσαντο, ἴχνη ὀνύχων θεωροῦντες τὰ ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς βροχῆς ἐπὶ τοῦ τοίχου κοιλώματα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι ἐνταῦθα ἦν τοῖς πάλαι χρόνοις κατοικία ἰσχυροῦ τινος ἄρχοντος τοῦ τόπου, δολοφονηθέντος παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐξω τοῦ πύργου καὶ πλησίον πολλαὶ σιδήρου σκωρίαὶ ἀγνώστου ἐποχῆς. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, ὡς λέγει ὁ Ῥαγκάβης, περιγράφει ὁ Λουδοβίκος Ῥόσσιος ἐν τῷ περὶ νήσων (α. ιζ). Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος ἐπεσκέψατο τὸ 1835, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὁθων, βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος σὺν τῇ βασιλίδι Ἀμαλίᾳ τὸ 1847.

Ἀμόλοχος ἢ μέγα χωρίον.

Ἄγνωστον διατί οὕτως ἐκλήθη, καὶ πιθανὸν ἢ ἐκ τοῦ ἀμμόλοφος, ἢ τοῦ ἀμολόχου, ὡς κοινῶς τὴν μαλάχην οἱ νεώτεροι Ἕλληνες καλοῦσι κατὰ φθο-

ράν. Καίται δὲ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὸ μέσον τοῦ δήμου, καὶ δώρον ἀπὸ τοῦ λιμένος Γαυρίου, βλέπον πρὸς τὴν Εὐβοίαν. Κατὰ παράδοσιν θεωρεῖται σύγχρονον τοῦ χωρίου Ἀρνῶν· ὅθεν πιθανὸν ὅτι ἐθεμελιώθη περὶ τοὺς Βενετικούς χρόνους. Μετὰ τὴν ἀπέλευσιν δὲ τῶν Βενετῶν ἀπὸ τῆς νήσου (1572), καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων ἦλθον αὐτόθι οἱ Ἀλβανοὶ, οἱ τινες εὐρόντες ὕδωρ ὠκοδόμησαν κόψαντες καὶ τὰ δάση. Πρὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὤκουν ἐνταῦθα πάντες οἱ τοῦ νῦν δήμου κάτοικοι, πλείους τῶν 700 οἰκογενειῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Μέγα χωρίον· νῦν δὲ οἰκοῦσι μόλις 70 οἰκογενεαί· διότι οἱ κάτοικοι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀνεξαρτησίας διεσπάρησαν εἰς τὰ νῦν ὄντα χωρίδια, ἐνθα πρότερον εἶχον τὰς ἀγροικίας. Ὁ Ἀμόλοχος ἐπὶ τουρκακρατίας ἦν ἡ πρωτεύουσα τοῦ τόπου, Ἀρβανιτιά μέχρι τοῦδε παρὰ τοῖς πολλοῖς καλουμένου διὰ τὴν ἐνταῦθα μόνον τῆς νήσου οἰκήσιν Ἀλβανῶν. Καὶ ὕστερον δὲ μέχρι τοῦ 1839 ἦν ἡ ἔδρα τοῦ δήμου Ἀμολόχου. Ἐνταῦθα σώζεται ἀκέραιος ὁ πύργος τοῦ περιφήμου ἄρχοντος Γιαννούλη Δημητρίου.

Φρουσαῖοι.

Οὕτω καλεῖται χωρίον μυλωθρῶν κάτω τοῦ Ἀμολόχου, ἴσως ἀπὸ τινος οἰκογενείας, ὡς περ εἴθισται ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Ἑλλάδος. Ἐγγύς καὶ τὸ τοῦ Παλαιστοῦ πτώσει γενικῇ, ἴσως οὕτω κληθὲν ἀπὸ τινος τοιούτου κατὰ τοὺς πάλαι χρόνους.

Φελλὸ ἢ Θελλό.

Τὸ χωρίον τοῦτο οὐδατέρως φερόμενον, ἴσως παρήχθη ἀπὸ τοῦ φελλόεν, δηλαδὴ χωρίον ἀπαλὸν ὡς ὁ πορώδης φλοιὸς φελλός, διὰ τὸ εὐφορον καὶ εὐέργαστον τῆς γῆς. Ἀπέχει τοῦ λιμένος Γαυρίου ὥραν, τοῦ δὲ ὄρμου ἡμίωρον, οἰκούμενον σποράδην ὑπὸ 70 περίπου οἰκογενειῶν. Βορειοδυτικῶς [κατὰ τὴν ἄκρον τῆς θαλάσσης σώζεται ἐκκλησίδιον τοῦ Ἀγίου Σώστου, προστάτου τῶν πλεόντων, ἐνθα καὶ πανηγυρίζουσιν οἱ κάτοικοι. Ἀνατολικῶς δὲ καὶ ἐπὶ βουνῷ ὑψηλοῦ εἰσὶ τὰ μόνα ἴχνη ἀρχαίου λατομείου κατὰ τὴν ὁδὸν, ὡς μαρτυροῦσιν ἡμιτελεῖς τινὲς κείμενοι σαρκοφάγοι· τὰ δὲ λατομούμενα λευκὰ μάρμαρα μετεκομίζοντο πάλαι εἰς Σούνιον, ὡς λέγει ἡ ἄγραφος παράδοσις. Ἐπὶ τοῦ βουνοῦ ἐρείπια, οἰκίσκοι πιθανῶς τῶν λατόμων.

Μαρκοτάντουλου ἢ Πυργοτάντουλου.

Οὕτω πτώσει γενικῇ προφέρεται παρὰ τοῦ λαοῦ ἔκτασις τόπου ἀπὸ συνωνύμου πύργου μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ Ἀγίου Σώστου καὶ τοῦ Σεληνίτου, καὶ περιλαμβάνουσα μεσογείως τὰ χωρίδια, Λαγοῦδι,

Γωριάριζαν, Χάρταις, Άκοήν, Πελάρχου, Μυρμηκιάν, Σιδόνδα (ίσως από τοῦ εἰσιδόντα), καὶ Καλυδάριον, κείμενον ὑψηλὰ ἐπὶ βουνοῦ. Ὁ πύργος δὲ οὗτος κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, κεκομμένης καὶ ποιούσης διόδον στενὴν τοῖς ζώοις, ἔχει ὕψος πέντε μέτρων περίπου, καὶ ἀπέχει ἡμίωρον τοῦ φάρου· ἔξω τοῦ πύργου τούτου, μηδεμίαν ἔχοντος θύραν, εἰσὶν ἐρείπια οἰκίσκων. Κατὰ δὲ τὸ αὐτόθι ἐπίνειον δύο ἐκκλησιδία, τὸ τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, Δυτικοῦ θεωρουμένου παρὰ τῶν κατοίκων· ἀξιοπαρατήρητον δὲ, ὅτι καὶ κατὰ τὸν πύργον τοῦ χωρίου Ἁγίου Πέτρου εἰσὶ δύο ἐκκλησιδία ταυτώ-
νυμα.

Διατί δὲ καλεῖται οὕτω ὁ πύργος καὶ ὁ τόπος; φρονῶ, ὅτι ἡ λέξις Μαρκουτάντουλου ἐφθάρη ἀπὸ τοῦ Μάρκου Δανδόλου, δηλαδὴ πύργος τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Ἐκ δὲ τῆς ἱστορίας γνωστὸν, ὅτι περὶ τὸ 1375 ἦν δυνάστης Ἄνδρου ὁ Μάρκος Δάνδολος, ἔχων υἱὸν Πέτρον· ἀναφέρεται ἐπὶ τῆς νήσου καὶ πύργος Μαρίνου Δανδόλου, ὃν κατέλαβεν ὁ δυνάστης Πέτρος Ζάνος (1384—1467). Ἐκ τούτων πιθανόν, ὅτι ὁ πύργος οὗτος ἦν κτίσμα τοῦ Βενετοῦ Μάρκου Δανδόλου, καταστραφεὶς ἐν μέρει μεταγενέστερον δι' ἐφόδου παρὰ τῶν Τούρκων. Ἡ περιφέρεια τοῦ Πυργοταντούλου ἦν κτῆμα τινὸς Κοζανίτου ἐπικαλούμενου, ὡς καταγομένου ἐκ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Κοζάνης· οὗτος σουλτανικῶς διατάγματι ἐκτήσατο τὸν τόπον, ὃν ἡμέρωσε, δασώδη ὄντα, πρὸ 200 ἐτῶν κατὰ τὴν παράδοσιν, ἦτοι κατὰ τὸν 16 αἰῶνα, καθ' ὃν οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν νῆσον.

Ὁ δὲ φάρος ὁ ἐπὶ τοῦ Σεληνίτου ἀνηγέρθη τὸ 1858 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δαπάνῃ 400,000 δραχμῶν μετὰ τῶν ἐκ Παρισίων κομισθεισῶν μηχανῶν· ἔστι δὲ πρώτης τάξεως· διότι τὸ φῶς αὐτοῦ φθάνει μέχρι 32 καὶ 35 μιλίων· ἔχων δὲ ἐπιστάτην ὑπαξιωματικὸν τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ καὶ ναύτας ἑπτὰ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, δεῖται ἑτησίως 7,000 δραχμῶν. Καὶ τοι δὲ τῶν ναυαγίων ἐλαττωθέντων, ἀλλ' ἀνάγκη μεγίστη καὶ ἐτέρου φάρου ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ Καφηρέως διὰ μείζω ἀσφάλειαν· διότι πρὸς τὰ μέρη αὐτοῦ ἑτησίως συμβαίνουν καὶ νῦν ναυάγια. Ἐγγὺς τοῦ φάρου καὶ τόπος Ἑλληνικὸν καλούμενος μετὰ κτιρίων ἀρχαίων.

Καλυδάρι.

Τὸ χωρίον τοῦτο οὐδετέρως φερόμενον, κεῖται ἐπὶ βουνοῦ, οἰκούμενον ὑπὸ 30 περίπου οἰκογενειῶν. Ἀνατολικῶς τούτου κεῖται τὸ χωρίον Βαρύδι, οὕτω κληθὲν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν κατοίκων, διὰ τὸ βαρὺ καὶ νοσῶδες. Πέραν τούτου καὶ τὸ χωρίον Δειδάδιζα θηλυκῶς.

Γαύριον.

Τοῦτο ἐστὶ χωρίον παρὰ τὸν συνώνυμον λιμένα, ἀνεγερθὲν τὸ 1829, καὶ κατοικούμενον ὑπὸ 80 περίπου οἰκογενειῶν. Ὁ δὲ Ραγκαβῆς λέγει· « Μετὰ 10 μίλια ἀπὸ τοῦ κάτω Κάστρου κεῖται τὸ ἄνω Κάστρον, λεγόμενον καὶ Γάουρον (τὸ ἀρχαῖον Γαύριον). » Ἐνταῦθα συγχέει τὸ πρᾶγμα· διότι τὸ ἄνω Κάστρον καλεῖται νῦν καὶ Κόρθιον καὶ ὄχι Γάουρον· ἐν τῇ περιφερείᾳ δ' αὐτοῦ ὑπάρχει θέσις μετ' ἐρειπίων καλουμένη Ζηγουρά καὶ Ζουρά, ὅπερ, μεταφράζων ἴσως τὰ γεγραμμένα Εὐρωπαίου τινος περιηγητοῦ, μετέβαλεν εἰς Γάουρον ὅπερ θεωρεῖ τὸ ἀρχαῖον Γαύριον· ὥστε οὕτω μετέθηκε τὸ Γαύριον ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ τῆς νήσου εἰς τὸ νότιον πρὸς τὴν Τήνον. Ἀναφέρει ὁ αὐτὸς Ραγκαβῆς, ὅτι κατὰ τὸν δυτικὸν αἰγιαλὸν ἦν φρούριον καλούμενον Γαύριον ἢ Γαυρίδιον, ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Διοδώρου (ιγ. 69), τοῦ Λιβίου (34. 45), καὶ τοῦ Ξενοφῶντος λέγοντος· « Ἀλκιβιάδης δὲ ἀπεβίβασε τὸ στράτευμα τῆς Ἀνδρίας χώρας εἰς Γαύριον· ἐκδοθησάντας τοὺς Ἀνδρίους ἐτρέψαντο, καὶ κατέκλεισαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τινὰς ἀπέκτειναν οὐ πολλοὺς, καὶ τοὺς Λάκωνας οἱ αὐτόθι ἦσαν. Ἀλκιβιάδης δὲ τρόπαιόν τι ἔστησε, καὶ μέινας αὐτοῦ ὀλίγας ἡμέρας ἐπλευσεν εἰς Σάμον, καὶ κειθὲν ὁρμώμενος ἐπολέμει. » (Ἑλλ. βιβ. α. κεφ. 4).—

Ποῦ δ' ἔκειτο τὸ φρούριον Γαύριον, οὐδὲως μνημονεύει ὁ Ραγκαβῆς. Ἀνατολικῶς δὲ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ οὐ μακρὰν ἐπὶ λόφου εἰσὶν ἐρείπια φρουρίου, ὃ Ἑβραϊκάστρον οἱ κάτοικοι καλοῦσιν· ἐγγὺς δὲ τούτου καὶ τόπος Μακροτεῖχι. Πολὺ δὲ πιθανόν, ὅτι περὶ τὸ μέρος τοῦτο ἦν τὸ φρούριον Γαύριον, ἢ κατὰ τὸν πύργον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, καὶ αὐτόθι ἐγένετο ἡ μάχη ἐπὶ Ἀλκιβιάδου. Τὸ ὄνομα δὲ Γαύριον ἀπέδιδον οἱ κάτοικοι πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ παραλίου ταῖς ἐγγὺς συνοικίαις, ὧν τὴν ἀνωτάτην Ἐπάνω Γαύριον εἰς διάκρισιν ὀνομάζουσιν. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἦν οἰκησις κατὰ τὴν θέσιν Λουτρὸν, ὅπου καὶ θαλωτὰ κτίρια ἦσαν πρὸ τινων ἐτῶν, καὶ ναὸς Δυτικὸς, καὶ πύργος, καταστραφέντα πιθανῶς παρὰ τῶν Τούρκων. Τὸ δὲ νῦν χωρίον θέσιν ἔχον ἀμφιθεατρικὴν κανονίζεται διὰ σχεδίου· ἐνταῦθα δὲ ἡ ἔδρα τοῦ δήμου Γαυρίου, εἰρηνοδικεῖον, σχολεῖον δημοτικὸν καὶ Ἑλληνικόν, σταθμὸς ὑγειονομικὸς καὶ χωροφυλακῆς· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἦν τελωνεῖον καὶ λοιμοκαθαρτήριον. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐγένετο λόγος, ἵνα ἐνταῦθα συνοικισθῶσιν οἱ Ψαριανοὶ χάριν τοῦ λιμένος· ἀλλὰ τοῦτο ἔμεινεν ἀπραγματοποίητον. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐνταῦθα ἦν ὁρμητήριο τῶν Ἑλληνικῶν πειρατικῶν πλοίων· διότι ὁ καταδιώκων τὴν πειρατείαν Ἀγγλὸς ναύ-
αρχος Ἀμιλτὼν ἐστάθμευσέ ποτε κατὰ τὸ Γαύριον·

καί ποτε, καί τοι χωλός, μετέβη περὶ ἐκ τοῦ λιμένας μέχρι Θελλοῦ. Ὁ κάτοικος Γαυριώτης καὶ Γαυριώτισσα.

Ὁ τόπος ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ μᾶλλον πετρώδης, ἔχων καί τινα πεδινὰ μέρη, καὶ ἱκανὰ ὕδατα πρὸς ἀρδευσιν τῶν ἀγρῶν καὶ κήπων. Κυριώτερα δένδρα ἡ ἐλαία, συκὴ καὶ μωρέα· ἡ γῆ ἐπιδεικτικὴ τῇ καλλιιεργείᾳ λειμωνίων, ὅπερ ὁμῶς ἀμελεῖται. Προϊόντα ἐλαιον, ὅπερ ἐξάγεται ἐν εὐφορίᾳ· σῦκα ἄριστα, ὧν ἐξάγονται ἐτησίως ὑπὲρ τοῦ 1300 σατῆρας· κουκούλια περὶ τὰς 30,000 ὀκάδας (1859)· κρόμμυα περὶ τὰς 6000 στατήρων· ἐτι καί τινα γεώμηνια· κριθὴ δὲ γίνεται ὀλίγη, καὶ μὴ ἐπαρκὴς τοῖς κατοικοῖς, οἵτινες ἀγοράζουσιν ἀλλοχόθεν· γίνεται δὲ καὶ ὀλίγος ὄρεος εἰς ἐπιτόπιον χρῆσιν μόνον. Οἱ κάτοικοι σχεδὸν πάντες γεωργοί· ἔχουσι δὲ καὶ πολλὰς ἀμπελούς· καὶ πρότερον μὲν ἐξήγετο οἶνος μέλας ἀγαθός· ἀλλ' αἱ ἀμπελοὶ κατεστράφησαν ἐκ τῆς νόσου, καθ' ἣς οὐδόλως τὴν θείωσιν μεταχειρίσαντο. Ποίμνια οὐκ εἰσὶ· ἕκαστος δὲ τρέφει δύο ἢ τρεῖς αἰγας· καὶ τὰς μελίσας μικρὸν θεραπεύουσι· διηγοῦνται δὲ, ὅτι αὗται χάριν νομῆς μεταβαίνουσιν ἐκ τῆς ἐγγυς Καρύστου, εἰς ἣν ταῦτό ποιοῦσι καὶ αἱ τοῦ Γαυρίου.

Οἱ Γαῦριοι ἀμαθεῖς περὶ τὰς τέχνας. Αἱ δὲ γυναῖκες ποιοῦσιν ἐξ ἐρίου σάγη ἀξιόλογα, ὅμοια τῶν τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Ζαγοράς καὶ χρήσιμα μόνον τοῖς κατοικοῖς. Εἰσὶ καὶ τινες ναυτικοὶ μετὰ δέκα πλοιαρίων. Ἀμελεῖς καὶ περὶ τὰ γράμματα· τὰ δύο τοῦ δήμου δημοτικὰ σχολεῖα μόλις 80 ἀριθμοῦσι μαθητάς· καὶ τὸ Ἑλληνικὸν τὸ 1864 ἰδρυθὲν παρὰ τῆς κυβερνήσεως κατηργήθη τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος δι' ἑλληψιν μαθητῶν. Τούτου ἕνεκα πάντες ἀπαιδευτοὶ καὶ ἀπολίτευτοί· διὸ καὶ λίαν προληπτικοί, πιστεύοντες τὰς νηρηίδας, τοὺς βρυκολάκους, ἐξ οὗ καὶ τυμβωρυχίαι· ἐκδοτοὶ καὶ τῇ μαγικῇ, καὶ τῇ οἰνοποσίᾳ, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἄνδριοι, ἰδρύσαντες καὶ ναὸν τῷ Βάκχῳ. Εἰσὶν ὁμῶς ἀγαθοὶ, φιλόξενοι, εὖεταῖς, χαρίζοντες, καὶ τοὶ πενόμενοι· ἕνεκα τῆς πενίας μεταβαίνουσιν ἐτησίως περὶ τὰς 200 τιθοὶ καὶ ὑπηρετίδες εἰς Ἀθήνας, Σύρον καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐγγυς δὲ Κάρυστον χάριν θερισμοῦ. Ἐπικρατοῦντα νοσήματα· οἱ διαλείποντες πυρετοὶ ἕνεκα τῶν τελμάτων, περὶ ὧν ἀδιαφοροῦσιν οἱ δημοφάγοι δημαρχοί· συνήθη δὲ, οἱ ρευματισμοί, αἱ κοιλιακαὶ ἐμφράξεις καὶ ἡ φθίσις τῶν πνευμόνων· ἀπῆντησα δὲ καὶ δύο ἐλεφαντιακοὺς, μητέρα καὶ υἱόν, καὶ τινα σπυροκωλικόν· ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ σύφυλις. Οἱ κάτοικοι διαλέγονται τὴν Ἀλβανικὴν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν διεδόθη καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἀξιολόγως, κακῶς ὁμῶς ἀπαγγελλομένη. Ὁ ἀριθμὸς πάντων τῶν κατοίκων λογιζέται περὶ τὰς 6,500.

ΜΕΡΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ.

Ἡ ἱστορία τοῦ μέρους τούτου ἐστὶ κοινὴ τῇ πάσῃ τῇ νήσῳ. Τὸ Γαῦριον ἀναφέρειται ῥητῶς διὰ φοροὶ Ἕλληνας συγγραφεῖς ἐπὶ τῶν Περσικῶν χρόνων· πολὺ δὲ πιθανόν, ὅτι αὐτόθι ἦλθεν ὁ Θεμιστοκλῆς, φορολογήσας τοὺς ἐξ ἀνάγκης μηδίσαντας Ἀνδρίους (490 π. Χ.). Ἀκολουθῶς δὲ, ἀποστάντων τούτων, ἐπλευσεν ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ 100 νηῶν εἰς τὸν λιμένα Γαῦριον, ὡς ῥητῶς λέγει ὁ Ξενοφῶν· τρέψας δὲ εἰς φυγὴν τοὺς Ἀνδρίους, κατακλείσας ἐν τῇ πόλει, ἐφόνευσέ τινας αὐτῶν, καὶ ἔστησε τρόπιον. Κατὰ τὴν διήγησιν ταύτην τοῦ Ξενοφῶντος ἡ μάχη αὕτη ἐγένετο πιθανῶς κατὰ τὴν χώραν τοῦ Γαυρίου, ἐνθα ἠττηθέντες οἱ Ἄνδριοι κατέφυγον εἰς τὴν πόλιν (νῦν Παληάπολιν), δίδωρον ἀπέχουσιν τοῦ Μακροτειχίου καὶ τοῦ Ἑβραιοκάστρου. Ἐπὶ Ῥωμαίων δὲ καὶ Βυζαντινῶν οὐδὲν γνωστὸν περὶ Γαυρίου· διότι τὸ μέρος τοῦτο οὐδεμίαν εἶχε σημασίαν, κατοικούμενον ὑπὸ γεωργῶν. Ἐπὶ Βενετῶν ἦτο πιθανόν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τιμαριούχου, ὡς δηλοῦσιν ἐρείπια πύργου Βενετικοῦ κατὰ τὰ Ἀρνὰ καὶ Μαρκοτάντουλου. Εἴτα δὲ διὰ τὴν ἐγγυς Καρηρέως θέσιν ὑπέστη ἐπιδρομὰς παρὰ τῶν Τούρκων, κατόχων τῆς Καρύστου ἀπὸ τοῦ 1470. Κατὰ τινα δὲ παράδοσιν, πρὸ 260 ἐτῶν ἔχθροὶ ἀπέβησαν εἰς τὸ παράλιον Πυργατάντουλον, τὸ ἀντικρὺ τοῦ ἐν Καρύστῳ Καστρίου, κατεχόμενον βεβαίως τότε ὑπὸ τῶν Βενετῶν· οἱ δὲ κάτοικοι ἀνέβησαν ὑπὸ φόβου ἐπὶ τὸ βουνὸν τοῦ Σταυροῦ τὸ ἄνω τοῦ Θελλοῦ καίμενον· ἐκείθεν δὲ παρὰ τῶν πολεμίων διωχθέντες, μετέβησαν εἰς τὸ Στενὸν τῆς Τήνου, ὅπου ἐπνίγησαν. Ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης πιθανολογεῖται, ὅτι Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸν ῥηθέντα πύργον· εἴτα δὲ νικήσαντες καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καταφυγόντας, κατεδίωξαν μέχρι Στενοῦ, ὅπου διὰ πλοιαρίων ἠθέλησαν σωθῆναι εἰς Τήνον, ἀλλ' ἐπνίγησαν ὑπὸ τρικυμίας. Τὸ γεγονός τοῦτο πιθανῶς ἔλαβε χώραν περὶ τὸ 1573· διότι τὸ ἔτος τοῦτο οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Ἄνδρον· τότε ἴσως κατεστράφη καὶ τὸ κατὰ τὸν λιμένα τοῦ Γαυρίου χωρίον. Ἐπὶ Τούρκων δὲ ἦρχον τῆς νήσου εἰς Τοῦρκος (ἀγας), ἀπ᾿ αὐτοῦ ἔτους περιοδεύων εἰς Ἀμόλοχον, καὶ εἰς Χριστιανὸς (κοτζάμπασης), ἀσχολούμενοι ἰδίως περὶ τὴν εἰσπραξίν τοῦ φόρου τῆς νήσου (8, 850 δρ. = 60 πούγκιαις), ὃν ἡγόραζε παρὰ τῆς Πύλης. Ἡ δὲ καλουμένη Ἀρβανιτιά ἀπετέλει ἰδίαν κοινότητα, ἣς ἔδρα ὁ Ἀμόλογος. Οἱ φόροι ἐπεβάλλοντο ἐπὶ τῇ βάσει κτηματολογίου (μάννας). Οἱ δὲ κάτοικοι συνερχόμενοι ἐν Ἀμολόχῳ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἀγίων Αναργύρων (πρώτῃ Νοεμβρίου), ἐξέλεγον ἐτησίως ἄρχοντα καλούμενον Ἐπίτροπον. Οὗτος διε-

χειρίζετο πᾶσιν τὴν ἐξουσίαν, διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν, καὶ μετείχε τοῦ ἐν Ἄνδρῳ γενικοῦ συμβουλίου· εἶχε δὲ γραμματέα καὶ ἐνόπλους χριστιανούς· Λεβέντας καλουμένους. Τελευταῖος ἐπίτροπος ἐχρημάτισεν ἀνὴρ τις εὐφυής, Κύρ Γιαννούλης ἀκούων διὰ τὴν μεγάλην ἰσχύν. Πειραταὶ δὲ ποτε (1812) ὑπὸ τινα Παρασκευᾶν εἰς Ἀμολόχον ἀναβάντες, συνέλαβον τὸν ἄνδρα καὶ χάριν λύτρων εἰς τὰ Γαυριονήσια ἀπήγαγον. Τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ ἐν Καρύστῳ Ἰδρατὶ βέης, ἀδελφὸς τοῦ Ὁμέρ, ἀφίκετο τῇ ἐπιούσῃ μετὰ 60 στρατιωτῶν· μάχην δὲ συνάψας κατὰ τὰ Γαυριονήσια, ἠφάνισε τὰ πλοιάρια τῶν πειρατῶν· τούτων δὲ τοὺς μὲν ἐφόνευσεν ἐν τῇ μάχῃ, τοὺς δὲ ζῶντας ἐκδείρας κατὰ τὸν λιμένα Γαυρίου, ἀχύρων ἐνέπλησε· τὸν δὲ πειρατάρχην δέσμιον εἰς Κάρυστον ἤγαγεν. Ἀνιχνεύσας δὲ τότε, εὔρε τὸν Κύρ Γιαννούλην κεκρυμμένον ἐπὶ τῆς μεγάλης νησίδος καὶ ἀπήλλαξεν. Οὗτος δὲ ὕστερον (1815) δι' ἀσφάλειαν ἀνήγειρεν ἐν Ἀμολόχῳ τὸν νῦν ὄντα πύργον· καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀνδρείως ἀπέκρουσε τοὺς αὐτὸν πολιορκήσαντας ἀντιπάλους. Ὁ οἶκος δὲ τοῦ Γιαννούλη ὁ μόνος παλαιόθεν πολιτικὸς ἐν Ἄνδρῳ, καὶ ὁ μόνος φιλόξενος· αἱ κατὰ τὸ ἄνω πᾶτωμα τοῦ πύργου δύο κλῖναι αἰετοὶ τῷ διαβαίνοντι, μαρτυροῦσι τὴν ἀρετὴν ταύτην, ἧς κληρονόμοι οἱ δύο τοῦ ἀνδρὸς υἱοὶ Δημήτριος καὶ Ἀναγνώστης δῆμαρχοι καὶ βουλευταὶ ἀναδειχθέντες πολλάκις.

Παρουσιάζεται δὲ ἀπορία, πόθεν καὶ πότε ἦλθον ἐνταῦθα οἱ κάτοικοι Ἀλβανοί· διότι ἡ ἱστορία οὐδεμίαν περὶ τούτου ποιεῖται μνείαν· ὅθεν καταφεύγουμεν εἰς τὰς παραδόσεις τῶν ἐγχωρίων. Κατὰ τινα τούτων οἱ Ἀλβανοὶ ἦλθον εἰς Γαύριον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν Τούρκων, διασπαρέντες βεβαίως πρότερον εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη. Πιθανῶς ἀφίκοντο περὶ τὸ 1572, καθ' ὃ ἔληξεν ἡ ἐν Ἄνδρῳ ἐξουσία τῶν Βενετῶν. Εἰς τοῦτο συμφωνοῦσι σχεδὸν καὶ αἱ παραδόσεις, καθ' ἃς ἡ χώρα τοῦ Μαρκοτάντουλου, Ἀμολόχου καὶ Ἀρνῶν, δασώδης καὶ ἔρημος οὔσα, καὶ βεβαίως ἕνεκα συνεχῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων, κατωκλήθη πρὸ 200 ἐτῶν. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι πρῶτοι ἀποικοὶ ἦλθον ἐκ τοῦ Καλάμου τῆς Ἀττικῆς, καὶ διέμεινόν τινες ἐν τῷ κοιλῳματι μεγάλης κατὰ τὰ Ἀρνὰ πλατάνου· ἐκ ταύτης ὕστερον κατεσκευάσθη κάδος χωρητικότητος 30 κοιλῶν, ὅστις ἐσώζετο ἐτι πρό τινων ἑτῶν· ἦσαν δὲ οἱ ὀλίγοι οὗτοι ποιμένες τὸ ἐπάγγελμα, οἵτινες πύξθησαν κατὰ μικρὸν, καὶ ὤκησαν τοῖς πέριξ χωρίοις, μεταβαλόντες ἐνδυμασίαν καὶ τραπέντες εἰς τὴν γεωργίαν. Κατ' ἄλλους οἱ κατὰ τὰ Ἀρνὰ ἦλθον ἐκ Σαλαμίνας, οἱ δὲ ἐν Ἀμολόχῳ ἐκ Καρύστου· διότι τὰ τε ἔθνη καὶ ἡ ἐνδυμασία

τῶν Ἀρνιωτῶν εἰσὶ διάφορα τῶν Ἀμολοχιτῶν, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι ἦλθον ἐκ διαφόρων τόπων. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι μετὰ τοὺς ἐν Ἀρνοῖς ἀποκαταστάνας, ἦλθον Ἀλβανοί, ἐκ Χειμάρρας καταγόμενοι, οἵτινες ὤκησαν πρὸς τὰ μέρη τοῦ Ἀμολόχου· διότι ἐν τῷ τμήματι Ἀμολόχου καὶ ἐν Χειμάρρᾳ αἱ γυναῖκες φοροῦσι τὸ αὐτὸ λευκὸν κρήδεμνον καὶ πλατῆιν ἐκ βύρσης ζώνην· τοῦτο δὲ οὐ γίνεται ταῖς γυναῖξιν τῶν Ἀρνιωτῶν. Εἴτα δὲ, καὶ πιθανὸν μετὰ τὸ 1718, καθ' ὃ οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Πελοπόννησον παρὰ τῶν Βενετῶν, προσετέθησαν καὶ ἄλλοι ἀποικοὶ, ὡς δηλοῦσιν ὀνόματα οἰκογενειῶν, ἐκεῖθεν ἐλθουσῶν. Ἰσως περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον διὰ τὰς καταπιέσεις τῶν Τούρκων κατέφυγον καὶ ἕτεροι Ἀλβανοὶ ἐκ τῶν οἰκούντων κατὰ τὸν Καφηρέα. Κατὰ τὰς παραδόσεις λοιπὸν ταύτας ὁ τόπος ἔρημος ὦν, ἔσχε τοὺς νέους τούτους κατοίκους Ἀλβανούς ἀναμιξ καὶ Ἕλληνας, μακρὰν βιοῦντας τοῦ δεσποτισμοῦ τῶν βαρβάρων· διὰ τὴν ὑπερτέρησιν ὅμως τῶν πρώτων οἱ Ἕλληνες ἀπέμαθον τὴν ἐκυτῶν γλῶσσαν. Καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀλλαχόθεν, μάλιστα δὲ Καρύστιοι, Στυρεῖς καὶ ἄλλοι Εὐβοεῖς, καταφυγόντες ἔμεινάν τινες.

Ἐχρησίμευσεν δὲ τὸ Γαύριον ὡς σταθμὸς καὶ καταφύγιον διαφόρων στρατευμάτων, ἰδίως τῶν στρατηγῶν Κριεζώτου, Καρατάσου, Βάσου. Πολλὰς δὲ καταπιέσεις ὑπέστησαν οἱ ἀγαθοὶ κάτοικοι παρὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων φυγάδων· διὸ ἐφόνευσαν κατὰ τὸ χωρίον Ἀκοή, ὁλίως ὅμως καὶ ἀδίκως τῇ συνεργείᾳ τοῦ Γιαννούλη, τὸν Καρύστιον χιλιάρχον Ἰωάννην Ροῦντον, Κακογιάννην ἐπικαλούμενον. Οὐ μόνον δὲ οἰκήσιν καὶ τροφίμα ἐχορήγησαν οἱ Γαύριοι πρὸς τοὺς φυγάδας Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πάντων τῶν Ἀνδρίων, ὀπλισθέντες ἐξεστράτευσαν τὸν Αὐγούστον 1821 εἰς Στύρα ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Καρύστου Νεόφυτον. Καὶ ὕστερον τὸ 1823 ἄνδρες 70 ὑπὸ τὸν ἐτι ζῶντα Δημήτριον Γιαννούλην μετέσχον τῆς ὑπὸ Κριεζώτου γενομένης τότε πολιορκίας τῆς Καρύστου. Καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ φιλέλληρος Γάλλου Φαβιέ τὸ 1826 πολιορκίαν αὐτῆς οἱ Γαύριοι ἐπεμψαν δύο πλοῖα μετὰ τροφίμων εἰς σωτηρίαν τοῦ πειναλέου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἄρχων Γιαννούλης μετὰ 150 περίπου ἀνδρῶν ἐστράτευσεν εἰς Τρίπολιν τὸ 1824 κατὰ Ἰούλιον, διατρίψας εἴκοσι μῆνας καὶ ἀγωνισάμενος. Τούτων ἕνεκα οἱ Γαύριοι συντελέσαντες διὰ πολλῶν θυσιῶν εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἰσὶν ἐπαίνου καὶ μνείας ἱστορικῆς ἄξιοι.

Σχέσιν δὲ τοῖς περὶ Γαυρίου ἱστορουμένοις ἔχουσι καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ κάτοικοι διηγοῦνται, ὅτι παρὰ τὸν Ἅγιον Σώστην συνέβη (1788) ἡ ναυμαχία τοῦ περιφήμου Λάμπρου Κατσώνη κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ

στόλου· καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἐνίκησε τὸν Βουζαντινὸν στόλον καὶ ἠνάγκασε τὸν ναύαρχον Σεϊ-δαλὴν ἵνα ζητήσῃ συνθήκας, ἀλλ' ὁ Λάμπρος λαμπρὰν καὶ πλήρη θέλων τὴν νίκην καὶ καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν, ἀπένευσε ὑπ' ἀλαζονείας, καὶ εἰς τὴν αὖριον ἀνέβαλε τὴν συνθηκολογίαν. Διὰ τὴν ἔφειξιν ὅμως καὶ τοῦ Ἀλγερινοῦ στόλου πανταχόθεν πολέμηθεις διελύθη ὁ Ἑλληνικὸς· ὁ δὲ Λάμπρος μόλις ἐσώθη διὰ λέμβου ἐπὶ τοῦ Γαυρίου· κρυφθεὶς δὲ παρὰ τῶν κατοίκων ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, μετέβη εἰτα εἰς Κέα, ὅθεν ἀπῆλθεν ἀποκλεισθεὶς· κατέλιπε δὲ τὸ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἑκτοτα περιφερόμενον δίστιχον τοῦτο, μαρτύριον τῆς ἥττας αὐτοῦ·

«Σὰν σοῦ ξαναρέση, Λάμπρο
Ξαναπέρν' ἀπὸ τῆς Ἀρόρου».

Λέγουσιν ἔτι οἱ κάτοικοι, ὅτι καὶ ὁ Συναΐβιν, (1807) ναύαρχος τῆς Ῥωσσίας, πολεμῶν τοὺς Τούρκους, ἐστάθμευσε μετὰ τοῦ στόλου κατὰ τὴν θέσιν τοῦ Γαυρίου Φούρνους, κειμένην κάτω τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἐνθα κλιβάνους κατεσκευάσεν εἰς ἀρτοποιίαν, καὶ νῦν κέραμοι σώζονται. Ἐκ τούτου δὴλον, ὅτι πολὺ αὐτόθι διέτριψε, καὶ ἴσως διὰ τὴν ἐγγὺς τοῦ Καφηρέως θέσιν, εἰς συνάντησιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου· ἄπορον δὲ, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἱστορικῶν ἀναφέρει τοῦτο. Ἐτι δὲ παρὰ τὸν Ἅγιον Σώστην ἐγένετο (1825) περίφημος ναυμαχία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων τῶν ὑπὸ τὸν ἀρχιναύαρχον Χοσρέφ'· τούτου τὰ πλοῖα διὰ τὸ πλῆθος, μέχρι τῆς ἀντικρὺ νησίδος Καβομαντέλου ἐφθانون τότε, ὡς λέγουσιν οἱ κάτοικοι, θεαταὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Κατὰ τὸν δῆμον τοῦ Γαυρίου εὑρον τὸν Ἰανουάριον 1866 τὰς ἐξῆς ἐπιγραφάς, μετακομισθεῖσας ἀλλαχόθεν.

4

ΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣΑΝΤΕΣ ΕΠΑΡΧΟ(ΥΝΤ)ΟΣ ΔΡΙΣΤΕΟΥ
ΝΙΚΑΝΩΡΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΔΗΜΕΑΣ ΔΙΟΓΕΝΟΥ ΚΑΙ Ο ΤΑ-
[ΜΙΑΣ
ΕΒΔΟΜΙΣΚΟΣ ΔΡΙΣΤΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΙΝΕΟΥ ΟΥΛΙΑ-
[ΔΗΣ ΠΑΜΦΙΛΟΥ
ΜΕΝΑΝΑΡΟΣ ΠΕΡΕΟΥ ΚΑΙ Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΥΠΟ-
[ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη σώζεται ἐπὶ τοίχου τῆς Ζωοδόχου πηγῆς, ἀνήκουσα τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, καὶ μετακομισθεῖσα πιθανῶς ἐκ Παληαπόλεως. Ἴδε καὶ Λεβ. ἐπιγρ. Ἑλλ. καὶ Λατ. ἀριθ. 472 καὶ Λουδοβίκον Ῥόσσιον ἐπιγρ. ἀνέκδοτ. Ζ'. 87.

2

Σ)ΩΤΗΡΙΚΑΙ
ΚΤΙΣΤΗ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΥΜΕ
ΝΗΣ ΑΥΤΟ

ΚΡΑΤΟΡΙ Δ
ΔΡΙΑΝΩ Ο
ΔΥΜΠΙΩ.

Αὕτη κεῖται ἐπὶ τοίχου ἐργαστηρίου ἐν Γαυρίῳ, μετακομισθεῖσα ἐκ Παληαπόλεως, ἀφιερωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀνδρίων τῷ Ἀδριανῷ.

3

ΑΡΙΣΤΟΔΙΚΗ
ΜΕΛΑΝΩ

Αὕτη κεῖται ἐπὶ τοίχου ἐργαστηρίου κατὰ τὸ χωρίον Γαύριον, εὑρεθεῖσα τὸ 1847, καὶ ἔστιν ἀναθηματικὴ ἀδελφαῖς πιθανῶς ἡ μητρὶ καὶ θυγατρὶ. Κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον ἐπὶ τοίχου σώζεται καὶ ψήρισμα, μετακομισθὲν ἐκ Παληαπόλεως, καὶ αὐτόθι ἐπὶ τοίχου ἄγαλμα γυναικὸς ἀκέφαλον, ἐκ Παληαπόλεως μετενεχθὲν, ὡς λέγουσιν οἱ κάτοικοι.

4

+ CYMEΩΝ ΕΠΙΣΚ

ΠΕΥΡΑΣ ΤΖΙΑΣ ΘΕΡ

ΜΙΩΝ 4594. Ν

ΜΗΝΙ ΙΑΝΟΥΑΡΙΩ 15.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη σώζεται ἐπὶ τοίχου τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, γραφθεῖσα τὸν Ἰανουάριον 1594 καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ ἐπισκόπῳ Συμεῶνι, ὅστις πιθανῶς ἐνταῦθα ἐξορισθεὶς ἐτελεύτησεν. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δὴλον, ὅτι τὸν χρόνον τοῦτον αἱ νῆσοι Σύρος, Κύθνος καὶ Κέα ἀπετέλουν μίαν ἐπισκοπὴν.

Κ. Α. ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ (ιατρός.)

Η ΧΑΡΑ ΠΡΟΞΕΝΕΙ ΤΡΟΜΟΝ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. 510.)

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΠΕΤΡΟΣ (μόνος). Ὁ ταλαίπωρος νέος, κάμνει ὅ,τι εἴμφορεῖ... πρέπει νὰ εἶμαι δίκαιος, εἶναι ἀφρωσιωμένος, καὶ ἂν δὲν ἔβλεπε τὴν Λευκὴν ὅτε ἦτο πολὺ νέα, πρὸ καιροῦ θὰ ἦτο τρελλὸς δι' αὐτήν· ἀλλὰ εἶναι τόσο εὐμορφος! θὰ τὴν παρατηρήσῃ ἐπὶ τέλους. (Βλέπων εἰσερχομένην τὴν Λευκὴν ἐνθ' ἄκρην). Αὕτη εἶναι!.. αἰωνίως κλαίει... εἶναι ἀπελπιστικόν... (Κλείει τὴν θύραν).

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ.

ΠΕΤΡΟΣ, ΛΕΥΚΗ.

ΠΕΤΡΟΣ. Κυρία Λευκὴ, τί κάμνετε λοιπόν; μὲ ὑπεσχέθητε νὰ μὴν κλαίετε πλέον. (Κάθηται πλησίον τῆς).